

Парламентське дослідження щодо стану правового регулювання в Україні здійснення розмінування території України іноземними компаніями та зарубіжного досвіду у цій сфері*

Вступ. Внаслідок повномасштабного російського вторгнення Україна стала найбільш замінованою державою у світі. У зв'язку з бойовими діями заміновано більше 40 % її території. За даними неурядової організації Mines Advisory Group (далі – MAG) з 24-го лютого 2022 року по 10 січня 2023 року в Україні від мін постраждало щонайменше 611 цивільних осіб. За шість попередніх років від початку російської агресії, за даними MAG, було зафіксовано 1190 подібних інцидентів¹. Упродовж 2022 року в Україні було знешкоджено близько 500 тисяч вибухонебезпечних предметів². І щодалі триватиме війна, обстріли усієї території України, кількість жертв серед цивільних осіб буде лише збільшуватись, як і масштаби забруднених територій.

З огляду на значні території мінного забруднення України та необхідність якнайшвидшого, максимально безпечного й ефективного їх розмінування, стає очевидним, що без залучення потенціалу міжнародного співтовариства (технічного, організаційного та фінансового) Україна не зможе у досяжній перспективі самостійно здійснити увесь комплекс заходів із гуманітарного розмінування з метою забезпечення національної безпеки, зменшення соціального, економічного та екологічного впливу вибухонебезпечних предметів на життя та діяльність населення України. Як зазначав ще наприкінці 2020 року Голова Комітету з питань національної безпеки, оборони та розвідки Верховної Ради України Олександр Завітнєвич: «площа забруднених територій становить понад 7 тис. кв. км, на розмінування яких потрібно 300 років і понад 150 мільярдів гривень»³.

У парламентському дослідженні проаналізовано міжнародні стандарти, які застосовуються для операцій ООН із протимінної діяльності, і досить чітко регламентують систему принципів протимінної діяльності, а також підходи до імплементації Міжнародних стандартів протимінної діяльності IMAS у національне законодавство в таких державах, як Франція, США, Велика Британія, Азербайджан, Хорватія, Камбоджа, Боснія і Герцеговина.

Зосереджено увагу на зарубіжному досвіді законодавчого забезпечення та організаційних підходів до процесів акредитації неурядових операторів з розмінування в Азербайджані, Хорватії, Камбоджі, Боснії і Герцеговині, території яких були вражені мінами внаслідок воєн та збройних конфліктів.

1. Які законодавчі акти України регулюють здійснення розмінування іноземними компаніями?

¹ Офіційний вебсайт агенції «Ukrainews». URL: <https://ukranews.com/ua/news/911658-ukrayina-stala-najzaminovanishoyu-krayinoyu-v-sviti-sky-news>

² Начальник відділу управління інформацією Управління екологічної безпеки та протимінної діяльності Міністерства оборони України. URL: <https://www.ukrinform.ua>

³ Офіційний веб-сайт агенції «armyinfo». URL: <https://armyinform.com.ua/2020/10/09/meta-zakonu-pro-protyminnu-diyalnist-zbuduvatv-efektyvnu-systemu-zahystu-gromadyan-ukrayiny>

В Україні діяльність іноземних компаній для розмінування (проведення заходів із протимінної діяльності) регламентується Законом України «Про протимінну діяльність в Україні»⁴ від 06.12.2018 р. № 2642-VIII (далі – Закон).

Зокрема, у пункті 10 частини першої статті 1 встановлено, що операторами протимінної діяльності є уповноважені підрозділи центральних органів виконавчої влади, підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, у тому числі міжнародні та іноземні, що залучаються до проведення заходів у сфері протимінної діяльності.

Одними із основних засад протимінної діяльності в Україні (частина 2 статті 3 Закону), серед іншого, визначено:

- державну підтримку протимінної діяльності, залучення національних і іноземних інвестицій та допомоги у сфері протимінної діяльності;
- сприяння міжнародному співробітництву, збереження та розвиток міжнародних зав'язків у сфері протимінної діяльності з урахуванням національних інтересів.

До суб'єктів протимінної діяльності (частина друга статті 6 Закону) віднесено:

- 1) національний орган з питань протимінної діяльності;
- 2) уповноважені органи виконавчої влади у сфері протимінної діяльності, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування;
- 3) центр протимінної діяльності та центр гуманітарного розмінування;
- 4) оператори протимінної діяльності.

До фінансування протимінної діяльності можуть залучатися фінансові ресурси донорів, включаючи міжнародну технічну допомогу, поворотну та безповоротну фінансову допомогу міжнародних організацій, благодійну допомогу, а також інші види допомоги, не заборонені законодавством України. Залучені від донорів фінансові ресурси зараховуються у спеціальний фонд державного бюджету за відповідними бюджетними програмами, крім випадку, коли фінансові ресурси надаються донорами безпосередньо операторам протимінної діяльності. Замість прямого фінансування донори можуть здійснювати фінансування заходів протимінної діяльності у натуральній формі (направлення спеціалістів, надання обладнання, матеріалів, засобів для виконання національної програми протимінної діяльності) (частина друга, четверта статті 8 Закону).

У частині третій статті 28 Закону визначається, що не можуть набувати статусу оператора протимінної діяльності підприємства, установи чи організації, розташовані на території офшорних зон або зареєстровані на території держав, до яких згідно із законодавством України та резолюціями Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, інших міжнародних організацій, рішеннями Ради Європейського Союзу, інших міждержавних об'єднань та іноземних держав застосовані санкції, або якщо вони мають походження з держави, визнаної

⁴ Про протимінну діяльність в Україні: Закон України від 06.12.2018 р. № 2642-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>

державою-окупантом згідно із законом України та (або) визнаної державою-агресором щодо України згідно із законодавством.

Якщо міжнародними договорами України, згода та обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлені інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України у сфері протимінної діяльності, застосуються правила міжнародних договорів України.

На виконання вимог Закону № 2642-VIII Кабінет Міністрів України прийняв низку постанов. Так, постановою № 1150 від 3 листопада 2021 року затверджено «Порядок ведення обліку операторів протимінної діяльності»⁵ (далі – Порядок).

Відповідно до п. 4 Порядку включенню до переліку підлягають оператори протимінної діяльності – уповноважені підрозділи центральних органів виконавчої влади, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, у тому числі міжнародні та іноземні, що мають ресурси для виконання процесів і надання послуг у сфері протимінної діяльності та відповідно до статті 29-1 Закону України «Про протимінну діяльність в Україні» отримали сертифікат відповідності.

Відповідно до частини першої статті 23 Закону України «Про протимінну діяльність в Україні» Кабінет Міністрів України постановою № 1207 від 10 листопада 2021 року створив Національний орган з питань протимінної діяльності⁶ і затвердив Положення про нього, відповідно до якого – це міжвідомчий допоміжний орган, який діє за колегіальним принципом під головуванням Міністра оборони, утворюється з метою координації діяльності міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств та організацій незалежно від форми власності (крім тих, що належать до сфери управління міністерств та інших центральних органів виконавчої влади), що залучаються до проведення заходів у сфері протимінної діяльності.

Згідно з Положенням про Національний орган з питань протимінної діяльності до його компетенції, зокрема, віднесено: організацію розроблення та впровадження національних стандартів з протимінної діяльності відповідно до міжнародних стандартів протимінної діяльності; погодження напрямків використання фінансових ресурсів, що надаються донорами безпосередньо операторам протимінної діяльності (із виключеннями для установ котрі фінансуються за рахунок бюджетних коштів) з метою протимінної діяльності; сприяння залученню міжнародної допомоги; розгляд та погодження пропозицій щодо впровадження національних стандартів протимінної діяльності відповідно до міжнародних стандартів.

Координацію діяльності утворених на виконання Закону № 2642-VIII виконавчих структур протимінної діяльності покладено на визначені центральні органи виконавчої влади, зокрема:

⁵ Про затвердження Порядку ведення обліку операторів протимінної діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2021 року № 1150. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-2021-%D0%BF#Text>

⁶ Про утворення Національного органу з питань протимінної діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2021 року № 1207. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-2021-%D0%BF#Text>

- Центру протимінної діяльності – на Міністерство оборони України;
- Центру гуманітарного розмінування – на Міністерство внутрішніх справ України (Державна служба з надзвичайних ситуацій);
- Центру соціально-гуманітарного реагування – на Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

До принципів функціонування зазначених Центрів включені положення, які визначають порядок взаємодії з міжнародними партнерами (іноземними компаніями) за напрямками функціонального призначення вказаних центрів⁷.

2. Які вимоги до іноземних компаній, що хочуть здійснювати розмінування в Україні, містяться у законодавстві? Чи створює це суттєві перешкоди для іноземних компаній (якщо така інформація наявна)?

Відповідно до Закону України «Про протимінну діяльність в Україні» до здійснення заходів протимінної діяльності на території України можуть бути залучені лише сертифіковані в Україні оператори протимінної діяльності (п. 1 частини першої статті 1 Закону).

Акредитація органів з оцінки відповідності, що здійснюють сертифікацію операторів та процесів протимінної діяльності та інспектування розмінованих територій для визначення їх відповідності вимогам чинного законодавства України та нормативним документам у сфері протимінної діяльності, здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності»⁸ (відповідно до частини першої статті 29 Закону № 2642-VIII).

Станом на 15.02.2023 р. сертифікація організацій (компаній) у сфері протимінної діяльності – як українських, так і іноземних – здійснюється двома Центрами:

- у Міністерстві оборони України – Центром протимінної діяльності;
- у Державній службі України з надзвичайних ситуацій – підрозділом Міжрегіонального Центру гуманітарного розмінування та швидкого реагування в особі Відділу сертифікації та гарантій якості даного центру.

Законом № 2642-VIII регулюються також питання сертифікації у сфері протимінної діяльності, моніторингу відповідності вимогам сертифікації, а також страхування відповідальності як для національних, так і для іноземних компаній, які бажають виконувати функцію оператора протимінної діяльності на території України (статті 29¹, 30 та 31 Закону).

Водночас відповідно до Закону України «Про стандартизацію»⁹ від 05.06.2014 р. № 1315-VII Національним органом стандартизації – Українським науково-дослідним і навчальним центром проблем стандартизації, сертифікації та якості у 2018 році розроблено та введено в дію Національний стандарт

⁷ Центр протимінної діяльності. URL: <https://www.ua-nmac.org/>; Центр гуманітарного розмінування. URL: https://mcgr.dsns.gov.ua/?page_id=598; Центр соціально-гуманітарного реагування. URL: <https://minre.gov.ua/>

⁸ Про акредитацію органів з оцінки відповідності: Закон України від 17.05.2001 р. № 2407-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2407-14#Text>

⁹ Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 р. № 1315-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>

протимінної діяльності – ДСТУ-П8820:2018¹⁰, що визначив перелік вимог (документів та заходів), які має заявити оператор протимінної діяльності для отримання сертифікату відповідності.

Наразі від іноземного оператора у випадку здійснення ним первинної сертифікації вимагається надання 23-х обов'язкових та низки додаткових документів, а також не менше 6-ти уточнювальних документованих відомостей для сертифікації кожного із процесів протимінної діяльності окремо.

Станом на 15 лютого 2023 року повну перевірку на відповідність стандартам проведення протимінної діяльності в Україні отримали три іноземні компанії:

- Благодійна організація «Благодійний фонд «Швейцарський фонд з протимінної діяльності ФСД в Україні»;
- Представництво «ХАЛО ТРАСТ в Україні»;
- Представництво Датської Ради у справах біженців в Україні.

На завершальній стадії акредитації та отримання сертифікату відповідності перебувають ще дві іноземних компанії:

- «NPA» Norwegian People's Aid (Норвегія);
- «MAG» Mines Advisory Group (Велика Британія).

Принагідно слід зазначити, що відповідно до українського законодавства вказані іноземні компанії реєструють в Україні свої представництва для реалізації функції унормованого суб'єкта господарської діяльності, що не вимагається від оператора протимінної діяльності, а регулюється іншими законодавчими актами щодо господарської діяльності суб'єктів господарювання на території України.

Серед *перешкод* для діяльності іноземних компаній можна назвати такі:

1) вітчизняні органи сертифікації *не визнають сертифікатів відповідності, виданих визнаними європейськими центрами сертифікації для здійснення власниками цих сертифікатів протимінної діяльності на території України* й вимагають проведення повторної сертифікації на основі вимог ДСТУ-П8820:2018, хоча український стандарт відповідності розроблений саме на основі міжнародного (IMAS) європейського стандарту відповідності;

2) в українському законодавстві та керівних документах, що визначають перелік спеціальностей, визначена облікова спеціальність для допуску до проведення протимінної діяльності – «сапер, розміновувач». Така *кваліфікаційна вимога є достатньо широкою* і передбачає необхідність надання здобувачу даної спеціальності таких знань і навичок, у тому числі й закритих (*спеціальних та таємних відомостей*), що є не тільки не необхідним, а й не бажаним за умови широкомасштабної війни в Україні. Зважаючи на це, є потреба *внесення (введення) нової спеціальності – «сапер гуманітарного розмінування»* із відповідною зміною кваліфікаційних вимог до здобувача даної спеціальності;

3) іноземні інструктори, які прибувають для здійснення робіт у складі іноземних компаній, зазвичай мають досить потужні європейські сертифікати відповідності на рівні «EOD-III» та навіть «EOD-III+» (IMAS, Level 3 EOD

¹⁰ ДСТУ-П8820:2018. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=81718

(Explosive Ordnance Disposal), однак національні центри сертифікації не дозволяють їм проводити навчання українського персоналу, який залучається іноземними компаніями для проведення робіт. Це змушує їх (іноземні компанії) відряджати та оплачувати довготривале (до 2,5 місяців) навчання українського персоналу, що призводить до призупинення (інколи взагалі припинення) процесу розмінування;

4) відповідно до порядку акредитації іноземних компаній для здійснення ними протимінної діяльності в Україні законодавством України не врегульовано питання зберігання, перевезення ними виявлених вибухонебезпечних предметів. Водночас їм не дозволяється знешкоджувати виявлені боєприпаси та міни у будь-який спосіб самостійно. Попри наявність сучасної техніки, що дозволяє знешкоджувати боєприпаси не тільки шляхом їх підриву, а й кваліфікованого розбору чи гідророзриву, дані роботи можуть проводити лише команди Державної служби з надзвичайних ситуацій України. Іноземні компанії обмежені виявленням та маркуванням виявленої вибухівки із подальшим інформуванням національних органів розмінування України. Це суттєво сповільнює роботу, а за умови великих обсягів розмінування практично її зупиняє.

3. Як змінювалося законодавство України щодо вимог до іноземних компаній у сфері розмінування? Чи спрощувався доступ чи ускладнювався?

Починаючи із 2014 року в Україні кардинально зростає кількість площ, забруднених вибухонебезпечними предметами, що своєю чергою призводить до зростання загибелі й тяжких поранень та травм серед мирного населення країни, критично впливає на економічну, соціальну та екологічну ситуацію в Україні. Водночас, відсутність прозорої та чітко структурованої законодавчої бази у сфері протимінної діяльності не дозволяло Україні ефективно та на основі зрозумілих правил залучати до неї не тільки українські, а й неурядові іноземні профільні організації та фірми, які вже мали свої представництва в Україні, зокрема міжнародні фонди FSD (Швейцарія), DDG (Данія), HALO Trust (Велика Британія) та інші.

Поряд із цим, незважаючи на наявність в Україні низки законодавчих актів щодо протимінної діяльності, прийнятих раніше – Законів України «Про прийняття Протоколу про вибухонебезпечні предмети – наслідки війни» від 22 грудня 2004 року № 2281-IV та «Про прийняття Протоколу про заборону та обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв з поправками, внесеними 3 травня 1996 року» від 21 вересня 1999 року № 1084-VI, – єдиним на той час нормативно-правовим актом в Україні, що регламентував розподіл обов'язків із проведення розмінування території України серед українських уповноважених державних органів і структур та іноземних компаній, була постанова Кабінету Міністрів України «Про упорядкування робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів»¹¹.

¹¹ Про упорядкування робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів: постанова Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1999 р. № 2294. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2294-99-%D0%BF#Text>

Відповідно до Указу Президента України № 476/2013¹² з метою забезпечення виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері протимінної діяльності на Міністерство оборони України було покладено функцію національного органу України з питань протимінної діяльності. Міністерство оборони було уповноважене сприяти впровадженню і застосуванню в Україні міжнародних стандартів протимінної діяльності. Однак неврегульованим залишилося питання координації протимінної діяльності та взаємодії центральних органів виконавчої влади під час виконання заходів у цій сфері, що на практиці не сприяло активізації роботи щодо створення національних стандартів протимінної діяльності, а також їх адаптації до міжнародних стандартів, а це, своєю чергою, не вирішувало проблему залучення іноземних компаній до проведення заходів протимінної діяльності на території України.

З метою усунення проблем і законодавчого унормування протимінної діяльності, зокрема й щодо залучення іноземних компаній та фондів, у 2016 році Міністерство оборони України спільно із зацікавленими державними органами розробило проект Закону «Про протимінну діяльність в Україні» (реєстр. № 5189-1 від 12.09.2016 р.), який був відхилений. Комітетом Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони утворено міжвідомчу робочу групу для опрацювання нового законопроекту щодо протимінної діяльності. Під час обговорення цих питань (28 березня 2017 року) експертами зауважено про те, що держави, в яких створено незалежний орган із протимінної діяльності, отримують фінансування (переважно від донорів), обсяг якого в рази перевищує фінансування національних органів, створених на базі існуючих державних органів, наприклад, на базі міністерства оборони. У висновках обговорення зазначено: «міжнародний досвід свідчить про те, що держави з меншим економічним розвитком та авторитарною системою обирають шлях створення національних програм з протимінної діяльності на базі міністерства оборони, а держави з більшим економічним розвитком виділяють гуманітарне розмінування в окремий вид діяльності, що дозволяє залучити міжнародну допомогу та уникнути виконання Міноборони не властивих йому функцій»¹³.

У вересні 2018 року результатом роботи міжвідомчої робочої групи став новий проект Закону «Про протимінну діяльність в Україні» (№ 9080-1 від 19.09.2018 р.), який 6 грудня 2018 року був прийнятий Верховною Радою України і того ж дня підписаний Президентом України. Попри те, що прийнятий Закон суттєво спростив функціонування системи протимінної діяльності в Україні, все ж робота над його удосконаленням та уніфікацією продовжувалась. Головна увага була зосереджена на побудові максимально ефективної системи протимінної діяльності зі спрощеною вертикаллю управління та координації у цій сфері. Було очевидно, що Закон № 2642-VIII передбачав створення складної системи протимінної діяльності з утворенням нових державних органів із функцією центральних органів виконавчої влади з окремим фінансуванням.

¹² Про національний орган України з питань протимінної діяльності: Указ Президента України від 2 вересня 2013 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4762013-15582>

¹³ Висновок до проекту Закону України від 07.06.2017 р. № 5189. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/XH40500Q?an=10>

Зокрема, законом передбачалося створення Національного органу з питань протимінної діяльності, який є постійно діючим міжвідомчим колегіальним органом, утворюваним Кабінетом Міністрів України. У його складі мала бути утворена Комісія з питань акредитації операторів протимінної діяльності та моніторингу їхньої відповідності вимогам акредитації. Закон передбачав створення Центру протимінних операцій – нового центрального органу виконавчої влади, а також створення у його складі Інспекції з контролю якості протимінної діяльності. Однак створення усіх цих органів станом до середини 2020 року не було реалізовано (головним чином, через відсутність бюджетних асигнувань та низку організаційних причин).

Зважаючи на ситуацію, що склалась, до Верховної Ради України були подані зміни до закону «Про протимінну діяльність в Україні», ухвалені 17 вересня 2020 року. При цьому діяльність іноземних та українських операторів протимінної діяльності стосовно ліцензування, сертифікації та оцінка придатності здійснюється за єдиними стандартами та вимогами.

4. Чи мають зараз іноземні компанії права на здійснення розмінування в Україні? Якщо так, то які?

Станом на 15 лютого 2023 року в Україні акредитовані представництва та пройшли повну сертифікацію на відповідність із отриманням відповідних дозвільних документів три іноземні компанії¹⁴:

- Благодійна організація «Благодійний фонд «Швейцарський фонд з протимінної діяльності ФСД в Україні»;
- Представництво «ХАЛО ТРАСТ в Україні»;
- Представництво Датської Ради у справах біженців в Україні.

Вказані іноземні компанії отримали українську сертифікацію та статус операторів протимінної діяльності за такими видами робіт:

- 1) нетехнічне обстеження забруднених територій;
- 2) технічне обстеження забруднених територій;
- 2) розмінування вручну;
- 4) очищення району ведення бойових дій.

На завершальній стадії акредитації та отримання сертифікату відповідності перебувають ще дві іноземних компанії: Norwegian People's Aid, «NPA» (Норвегія) і Mines Advisory Group, «MAG» (Велика Британія).

5. Які міжнародні стандарти розмінування існують? Вони єдині чи є декілька?

Міжнародні стандарти для програм у сфері гуманітарного розмінування були вперше запропоновані робочими групами на міжнародній технічній конференції, яка проходила в Данії (липень 1996 року). Були встановлені критерії для всіх аспектів процесу розмінування, рекомендовані стандарти й узгоджене нове універсальне визначення поняття «розмінування». Наприкінці

¹⁴ Перелік операторів протимінної діяльності. Офіційний сайт Міністерства оборони України. URL: https://www.mil.gov.ua/content/protyminna/perelik_operativ_06_23.pdf

1996 року принципи, запропоновані у Данії, були розвинені робочою групою під керівництвом ООН – з'явилися «*Міжнародні стандарти для проведення операцій з гуманітарного розмінування*». Перше видання було опубліковане Службою Організації Об'єднаних Націй з питань протимінної діяльності (ЮНМАС – *United Nations Mine Action Service, UNMAS*)¹⁵ у березні 1997 року.

З того часу сфера застосування цих початкових стандартів розширена з метою включення інших елементів протимінної діяльності та відображення змін, внесених до операційних процедур, практики і норм. Ці стандарти були перероблені і перейменовані на *Міжнародні стандарти протимінної діяльності (МСПМД – International Mine Action Standards, IMAS)*¹⁶, а їх перше видання з'явилося у жовтні 2001 року.

Організація Об'єднаних Націй несе відповідальність за створення умов і сприяння ефективному управлінню програмами протимінної діяльності, з розробкою і підтримкою стандартів включно. Тому Служба ЮНМАС є підрозділом у структурі Організації Об'єднаних Націй, що *несе відповідальність за розробку і підтримку стандартів МСПМД (IMAS)*. Підготовка стандартів МСПМД (IMAS) здійснюється за підтримки Женевського міжнародного центру гуманітарного розмінування. Водночас, ЮНМАС, відповідно до рішення Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/72/75), підтвердженого Радою Безпеки в SCR 2365 (2017), визначено *Головою ради з перегляду міжнародних стандартів протимінної діяльності (IMAS)* та її Керівного комітету.

Робота з підготовки, огляду і перегляду стандартів МСПМД (IMAS) здійснюється технічними комітетами за підтримки міжнародних, урядових і неурядових організацій. Діючі версії кожного стандарту разом із інформацією про роботу технічних комітетів (*обговорення можливих змін до стандартів*) постійно оновлюють і публікують на спеціальному сайті МСПМД¹⁷. Окремі стандарти МСПМД (IMAS) переглядаються *не рідше, ніж раз на три роки* для відображення змін, які мають місце у нормах і практиці протимінної діяльності, а також для введення цих змін до міжнародних правил і вимог.

Таким чином, Міжнародні стандарти протимінної діяльності (IMAS) – починаючи з 2001 року й по теперішній час – є чинними та діючими стандартами для усіх операцій ООН із протимінної діяльності. Водночас, враховуючи рамковий характер зазначених стандартів, вони корелюються та взаємодоповнюються ключовими міжнародними конвенціями щодо роззброєння: *Конвенцією про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення (АРМВС)*¹⁸ та *Конвенцією про касетні боєприпаси (ССМ)* (нератифікована Україною).

Саме використання базових стандартів (IMAS) і вимог конвенцій (АРМВС) та (ССМ) покладають в основу розробки Національних стандартів держави, що планують або проводять протимінну діяльність на своїй території з

¹⁵ Сайт ООН. URL: <https://unmas.org/en/who-we-are>

¹⁶ Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-baza/standarti.html>

¹⁷ Офіційний Сайт IMAS. URL: <https://www.mineactionstandards.org/en/standards/>

¹⁸ Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення: ратифіковано Законом № 2566 -IV від 18.05.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379#Text

урахуванням певних особливостей безпекового, географічного та соціокультурного становища. Діючі стандарти IMAS використовуються міжнародними донорами для напрацювання механізмів забезпечення операцій та обрахування необхідних ресурсів для ефективного надання підтримки постраждалим державам.

6. Як держави імплементують стандарти IMAS у своє законодавство?

У зв'язку з підписанням *Францією* Конвенції про заборону використання, накопичення, виробництва та передачі протипіхотних мін та про їх знищення, підписаної в м. Оттава 3 грудня 1997 року, було створено Національну комісію з ліквідації протипіхотних мін (CNEMA) для моніторингу виконання Францією своїх зобов'язань щодо очищення та знищення запасів згідно з Конвенцією¹⁹. Відповідно до Конвенції про заборону касетних боєприпасів також внесено низку змін до Кодексу оборони Франції щодо розширення повноваження CNEMA та особливостей заборони розробки, виробництва, придбання, зберігання, постачання, передачі, імпорту, експорту, торгівлі, посередництва, передачі та використання касетних боєприпасів.

Окремих актів щодо імплементатії стандартів IMAS до законодавства Франції не затверджено. Визначено лише, що умови виконання обов'язків сапера з питань цивільної безпеки визначаються наказом Міністра внутрішніх справ. Водночас слід відмітити, що відповідно до статті 4 Конвенції про касетні боєприпаси²⁰ при здійсненні діяльності, зазначеної в пункті 2 цієї статті, кожна держава-учасниця бере до уваги міжнародні стандарти, зокрема Міжнародні стандарти протимінної діяльності (IMAS). Проте, такі положення Конвенції є зобов'язуючими лише для тих держав, які до неї приєдналися.

США не є учасником Конвенції про касетні боєприпаси. Водночас у 1994 році ними започатковано власну програму досліджень і розробок нових технологій для гуманітарного розмінування та для військ США, які виконують операції з підтримки миру та стабільності. Програма науково-дослідних робіт із гуманітарного розмінування є частиною загальних зусиль США щодо допомоги у вирішенні глобальної проблеми наземних мін²¹.

Британським інститутом стандартизації (British Standards Institute) стандартизовані наступні процедури у сфері протимінної діяльності²²:

CWA 14747-2:2008: Гуманітарна протимінна діяльність. Тест і оцінка. Характеристика ґрунту для роботи металошукача та георадару;

CWA 15833:2008: Гуманітарна протимінна діяльність. Управління якістю. Забезпечення якості (QA) і контроль якості (QC) для механічного розмінування;

¹⁹ LOI № 98-564 du 8 juillet 1998 tendant à l'élimination des mines antipersonnel. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000205747?init=true&page=1&query=+par+1%27article+9+de+1a+loi+n%C2%B0+98-564+du+8+juillet+1998&searchField=ALL&tab_selection=all

²⁰ Convention on Cluster Munitions. Dublin, 30 May 2008. URL: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVI-6&chapter=26&clang=_en

²¹ Humanitarian Demining Program. URL: <http://www.humanitarian-demining.org/2010Design/Publications.asp>

²² Humanitarian mine action (HMA). Personal protective equipment (PPE). Test and evaluation. URL: <https://knowledge.bsigroup.com/products/humanitarian-mine-action-hma-personal-protective-equipment-ppe-test-and-evaluation/standard/details>

CWA 15832:2008: Гуманітарна протимінна діяльність. Подальші процеси після використання машин для розмінування;

CWA 15756:2007: Гуманітарна протимінна діяльність (НМА. Засоби індивідуального захисту (ЗІЗ). Випробування та оцінка.

Указом Президента *Азербайджану* про створення Агентства з розмінування Азербайджану²³ від 15 січня 2021 року на базі Національного агентства з розмінування територій Азербайджанської Республіки створено Агентство з розмінування Азербайджанської Республіки зі статусом публічної юридичної особи (далі – ANAMA). Указом Президента Азербайджану про забезпечення діяльності Агентства з розмінування Азербайджанської Республіки²⁴ від 2 лютого 2021 року затверджено Статут ANAMA. Серед повноважень ANAMA передбачено, зокрема, контроль за діяльністю з розмінування відповідно до міжнародних стандартів гуманітарного розмінування та розробку національних стандартів. Проте відомості про затвердження ANAMA національних стандартів відсутні.

У *Хорватії*²⁵ виокремлено три періоди за способом та суб'єктами, які виконували завдання з протимінної діяльності:

1-й період: відноситься до воєнних років з 1991 по 1995 рік, коли розмінування було зосереджено на потребах ведення бойових дій та створенні базових умов безпеки для пересування населення в ці райони. Розмінування здійснювалося підрозділами у складі хорватської армії і поліції, а також цивільного захисту.

2-й період: стосується часу з березня 1996 року до першої половини 1998 року (від ухвалення Закону про розмінування до першої половини 1998 року, коли було створено Хорватський центр з розмінування). Характерним для цього періоду є те, що План протимінної діяльності впроваджується Міністерством внутрішніх справ, протимінну діяльність здійснює державна комерційна компанія AKD «MUNGOS»d.o.o., а з серпня 1996 року – Центр ООН з розмінування (UNMAC), який відіграв значну роль у зборі коштів для розмінування, а також у зборі даних про мінні поля від усіх учасників військових дій на території Хорватії. У цей період Уряд Хорватії створив Комісію з розмінування як дорадчий орган для управління та вдосконалення системи розмінування.

3-й період: починається зі створення Хорватського центру з розмінування (створено постановою Уряду Хорватії від 19 лютого 1998 року). Вносяться зміни до Закону про розмінування 1998 року, якими запроваджується ринкова модель в системі розмінування, а всі завдання з управління та координації процесу розмінування в Хорватії бере на себе Хорватський центр з розмінування (далі – HCR). Це період, коли значні кошти починають інвестуватися в розмінування,

²³ Azərbaycan Respublikasının Minatəmizləmə Agentliyinin yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. URL: <https://president.az/az/articles/view/50204>

²⁴ Azərbaycan Respublikasının Minatəmizləmə Agentliyinin fəaliyyətinin təmin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. URL: <https://president.az/az/articles/view/50486>

²⁵ Національна програма протимінної діяльності Республіки Хорватія. Загреб, 24 вересня 2009 р. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_10_120_2959.html

розвиваються потужності (засновується багато приватних компаній), що призводить до значно більших територій, які щороку розмінуюються.

У 2003 році HCR розробив власну модель організації та оперативної діяльності в процесі гуманітарного розмінування, яка включала керівні принципи та зміст міжнародного протимінного розмінування, передбачений стандартами IMAS.

У вересні 2000 року Королівським урядом *Камбоджі* створено Камбоджійське управління протимінної діяльності та допомоги жертвам (далі – СМАА)²⁶, уповноважене регулювати та координувати протимінну діяльність по всій державі.

У 2005 році СМАА почала розробку національних стандартів. Згідно з офіційним сайтом Камбоджійського управління протимінної діяльності та допомоги жертвам розроблено 19 національних стандартів з протимінної діяльності. У рамках проведених операцій деякі камбоджійські стандарти протимінної діяльності (СМАС) були оновлені, а деякі заново розроблені за участю національних і міжнародних операторів та інших зацікавлених сторін.

Відповідальним органом за розробку і затвердження системи національних стандартів у *Боснії і Герцоговині* є Комісія з розмінування у Боснії і Герцоговині²⁷, яка входить до складу Міністерства цивільних справ і комунікації.

7. Як імплементує міжнародні стандарти Україна? Чи є пряма відсилка в українському законодавстві до міжнародних стандартів?

Згідно із Законом України «Про протимінну діяльність в Україні» держава здійснює регулювання та управління у сфері протимінної діяльності шляхом погодження, затвердження і виконання національних стандартів, розроблених з урахуванням положень міжнародних стандартів у сфері протимінної діяльності (стаття 18). Водночас до повноважень Верховної Ради України у сфері протимінної діяльності віднесено необхідність приводити чинне законодавство України у відповідність із національними стандартами, розробленими з урахуванням положень міжнародних стандартів протимінної діяльності (пункт б частини першої статті 19). Також на Національний орган з питань протимінної діяльності покладено завдання щодо організації розроблення та впровадження національних стандартів протимінної діяльності відповідно до міжнародних стандартів протимінної діяльності, правил та процедур щодо управління операціями у сфері протимінної діяльності (частина третя статті 23).

Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ») як національний орган стандартизації у вересні 2016 року, відповідно до Закону України «Про стандартизацію», ухвалив міжнародні стандарти протимінної діяльності²⁸ як пробні національні нормативні документи України методом

²⁶ Cambodian Mine Action Standards. URL: <https://www.cmaa.gov.kh/document/b.cambodianmineactionstandard>

²⁷ O Deminiranju U Bosni I Hercegovini Utorak, 12. o`ujka 2002. Godine. URL: <http://www.fucz.gov.ba/download/25706>

²⁸ Про прийняття міжнародних стандартів з протимінної діяльності як національних нормативних документів України: наказ Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем

підтвердження. Цим рішенням 42 міжнародні стандарти протимінної діяльності, визначені в IMAS (від IMAS 1 жовтня 2013 року IDT до IMAS 14.10:2013 IDT включно), визнаються такими, що діють в Україні й можуть використовуватися для формування національних стандартів протимінної діяльності та практичного використання уповноваженими операторами протимінної діяльності на території України.

На цій основі Національним органом стандартизації у 2018 році розроблено та введено в дію Національний стандарт протимінної діяльності – ДСТУ-П8820:2018, що визначив перелік вимог (документів та заходів), які має заявити оператор протимінної діяльності для отримання сертифікату відповідності в Україні, а також порядок (затверджених процедур та норм) власне проведення протимінних заходів в Україні.

8. Чи існують механізми верифікації відповідності національних стандартів міжнародним стандартам?

Як зазначено в Посібнику із застосування та розробки Міжнародних стандартів протимінної діяльності IMAS 01.10²⁹ протимінна діяльність потребує планування і управління на глобальному, національному і місцевому рівнях та передбачає роботу зацікавлених осіб серед представників міжнародної, національної громадськості, сфери комерції, неурядових організацій та збройних сил за різних умов. Саме тому неможливо (і навіть не бажано) встановлювати єдину систему критеріїв, яка б визначала стандарти і керівні принципи протимінної діяльності.

Стандарти IMAS допомагають Національним органам з питань протимінної діяльності встановлювати національні стандарти, визначаючи систему орієнтирів, що можуть бути використані або адаптовані для використання в якості національного стандарту.

У певних ситуаціях та у відповідні моменти може виявитися необхідним та доречним для ООН, або іншого визнаного міжнародного органу взяти на себе кілька обов'язків або всі обов'язки та виконання деяких або всіх функцій Національного органу з питань протимінної діяльності. У таких випадках стандарти IMAS фактично використовуватимуться в якості національних стандартів до моменту, поки не будуть впроваджені відповідні місцеві редакції.

Стандарти IMAS також слугують основою для складання контрактів між донорами та організаціями-виконавцями. Стандарти IMAS самі не є Національними стандартами протимінної діяльності (NMAS). Вони не визначають спосіб, у який вимоги щодо протимінної діяльності мають виконуватися на місцях – це визначається національними і місцевими NMAS, правилами, інструкціями і нормами практики. Стандарти IMAS також є відповідним засобом для інформування спільноти, залученої до протимінної діяльності, про існуючі міжнародні правила, конвенції, договори і стандарти, що

стандартизації, сертифікації та якості» від 08.08.2016 р. № 230. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0230774-16#Text>

²⁹ Guide for the application and development of International Mine Action Standards (IMAS), IMAS 01.10 Second Edition (Amendment 10, October 2021). URL: https://www.mineactionstandards.org/fileadmin/user_upload/IMAS_01.10_Ed.2_Am.10_02.pdf

впливають на протимінну діяльність, зокрема про ті, що стосуються основних прав людини, вимог до очищення / розмінування, попередження про небезпеку та загальних питань безпеки.

Основну відповідальність за протимінну діяльність несе Уряд держави, враженої мінами. Ця відповідальність зазвичай покладається на Національний орган з питань протимінної діяльності, який відповідає за регулювання, управління і координування національної програми протимінної діяльності. Цей орган несе відповідальність за створення національних і місцевих умов для ефективного управління протимінною діяльністю, і одноосібну відповідальність – за всі етапи та всі аспекти програми протимінної діяльності в межах своїх державних кордонів, у тому числі за розробку національних стандартів та інструкцій з протимінної діяльності.

Стандарти IMAS не є стандартами Міжнародної організації зі стандартизації (ISO), проте були розроблені таким чином, щоб забезпечити їх сумісність зі стандартами і керівництвами ISO. Стандарти IMAS були розроблені згідно з рекомендаціями і процедурами, визначеними у стандарті ISO Системи управління якістю (ISO 9001:2008) та стандарту ISO Системи управління ризиками (Керівництво ISO 51). Елементи цих систем відображені у більшості стандартів IMAS, таким чином самі стандарти IMAS представляють об'єднану систему управління ризиками і якістю.

Стандарти IMAS не підлягають окремому законодавчому затвердженню, за винятком випадків, коли вони були прийняті національним органом влади в якості національних стандартів, або коли один або декілька певних стандартів IMAS зазначені у договорі або будь-якому іншому юридичному документі.

Формулювання кожного договору або угоди повинне роз'яснювати застосування стандартів IMAS до кожного запропонованого проекту та має відображати особливості регіону: місцеву ситуацію з безпекою, повноваження уряду, політичну волю та наявні ресурси. Договори мають бути узгоджені із законодавством держави, враженої мінними проблемами. Окрім законодавства, що безпосередньо стосується проведення протимінної діяльності, це може стосуватися загальних питань, таких як безпека і гігієна праці, вимоги захисту навколишнього середовища, рівні можливості для чоловіків і жінок, і мінімальний розмір заробітної плати. Рекомендації щодо підготовки і складання договорів наведені в Керівництві з розробки та управління контрактами, пов'язаними з протимінною діяльністю IMAS 07.20³⁰.

9. За якими стандартами працюють міжнародні організації (в першу чергу ООН та афілійовані з ООН організації)?

Міжнародні стандарти протимінної діяльності (IMAS) є чинними стандартами для всіх операцій ООН з протимінної діяльності.

Згідно з Рішенням Ради (CFSP) 2021/257 від 18 лютого 2021 року на підтримку Плану дій Осло щодо виконання Конвенції 1997 року про заборону

³⁰ Guide for the development and management of mine action contracts, IMAS 07.20 First Edition (Amendment 3, June 2013). URL: https://www.mineactionstandards.org/fileadmin/user_upload/IMAS_07.20_Ed.1_Am.3.pdf

використання, накопичення запасів, виробництва та передачі протипіхотних мін та про їх знищення³¹ технічне виконання проектів, зазначених у частині 3 статті 1 цього Рішення, зокрема підтримка імплементації статті 5 Конвенції, міжнародне співробітництво та допомога, а також прозорість та обмін інформацією, покладається на Женевський міжнародний центр гуманітарного розмінування (GICHD).

Крім того, Женевський міжнародний центр гуманітарного розмінування (GICHD) надає навчальні та консультативні послуги, а також онлайн-підтримку спільноті протимінної діяльності щодо застосування IMAS. Він допомагає національним органам влади та іншим зацікавленим сторонам у перегляді та розробці національних стандартів протимінної діяльності (NMAS), заснованих на принципах IMAS.

10. Як держави регулюють діяльність неурядових операторів розмінування? Як відбувається процес верифікації відповідності операторів національним стандартам і наступної сертифікації?

80 % – 90 % роботи з розмінування на звільнених територіях *Азербайджану* виконувалися, станом на 2021 рік, працівниками Міноборони³². Водночас ANAMA, відповідно до укладених договорів, співпрацює з низкою міжнародних організацій, таких як Женевський міжнародний центр гуманітарного розмінування (GICHD)³³ та некомерційна організація Enhancing Human Security, ITF³⁴. Планувалося впровадити доступ приватних компаній до діяльності з розмінування, розширити співпрацю з іноземними компаніями та впровадити акредитацію операторів протимінної діяльності.

Указом Президента Азербайджану про забезпечення діяльності Агентства з розмінування Азербайджану³⁵ від 2 лютого 2021 року передбачено необхідність розробки Урядом проекту Закону Азербайджану «Про діяльність з розмінування», яким очевидно будуть врегульовані в тому числі і питання діяльності неурядових операторів розмінування.

Хорватія розмінує свою територію вже понад 25 років. З 21 жовтня 2015 року діє Закон про протимінну діяльність в новій редакції³⁶, яким регулюються система протимінної діяльності в Хорватії, умови та суб'єкти виконання завдань з протимінної діяльності, права та обов'язки працівників, які виконують завдання з протимінної діяльності, завдання юридичних осіб з

³¹ Council Decision (CFSP) 2021/257 of 18 February 2021 in support of the Oslo Action Plan for the implementation of the 1997 Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021D0257&qid=1675767053597>

³² İlham Əliyev Vüqar Süleymanovu Minatəmizləmə Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri vəzifəsinə təyin olunması ilə əlaqədar videoformatda qəbul edib. URL: <https://president.az/az/articles/view/50522>

³³ GICHD. URL: <https://www.gichd.org/en/where-we-work/>

³⁴ TF – ANAMA Memorandum of Cooperation signed in Azerbaijan. URL: <https://www.itf.si/news/itf-anama-memorandum-of-cooperation-signed-in-azerbaijan>

³⁵ Azərbaycan Respublikasının Minatəmizləmə Agentliyinin fəaliyyətinin təmin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. URL: <https://president.az/az/articles/view/50486>

³⁶ O Proglášenju Zakona O Protuminskom Djelovanju. Zagreb, 1. listopada 2015. URL: https://civilnazastita.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Razminiranje/zakon_o_protuminskom_djelovanju_2015.pdf

державними повноваженнями, адміністративний та інспекційний нагляд за виконанням цього Закону.

Протимінна діяльність передбачає низку пов'язаних заходів, що здійснюються державним сектором у співпраці з приватним сектором і громадянським суспільством. До різних процесів з розмінування допускаються неурядові організації та фізичні особи-підприємці за умови їх акредитації, проте не до всіх.

Роботи з розмінування шляхом ручного виявлення мін, роботи з механічної підготовки поверхні та роботи з огляду поверхні мінно-розшуковими собаками можуть проводитись юридичними особами або фізичними особами-підприємцями, які мають дозвіл Міністерства внутрішніх справ.

Для отримання дозволу організація надає документи, що підтверджують дотримання нею вимог, визначених Законом.

Для прикладу, разом із заявою про видачу рішення про надання згоди на виконання робіт із ручного розмінування та виявлення мін додається:

- трудовий договір, укладений зі штатними працівниками не менше ніж на п'ять працівників, які мають посвідчення про складений фаховий іспит на піротехніка, з яких принаймні один працівник має свідоцтво про складений професійний іспит на керівника за місцем роботи та звернення від органів пенсійного та медичного страхування;

- рішення Міністерства про надання дозволу на проведення вибухових робіт під час розмінування або договір про ділову співпрацю з уповноваженою юридичною особою, яка має дозвіл Міністерства на проведення вибухових робіт на розмінування, видані згідно зі спеціальними положеннями з терміном повідомлення, який не повинен бути менше місяця;

- страхові поліси для зареєстрованих працівників;

- підтвердження наявності засобів індивідуального захисту (не менше п'яти захисних жилетів із протектором для паху, п'ять захисних шоломів з козирком) і наявність робочих інструментів (не менше п'яти ручних металошукачів) із відповідними рейтингами відповідності;

- відомості про відповідальну особу в юридичній особі або у підприємця;

- загальний акт, яким визначаються посади працівників юридичної особи, професійно-кваліфікаційні характеристики та характеристика робочого місця на кожному посаді з особливими умовами праці, завірені відповідальною юридичною особою чи підприємцем;

- відомості про реєстрацію.

Протягом 2021 року видано 33 сертифікати юридичним особам та / або фізичним особам-підприємцям та 3 погодження для іноземних компаній на проведення протимінної діяльності³⁷.

У *Камбоджі* офіційно розпочато операції з гуманітарного розмінування в 1992 році. У 1998 році роботи з розмінування велися в повному обсязі чотирма

³⁷ Izvješće o provedbi Plana protuminskog djelovanja i utrošenim financijskim sredstvima za 2021. Godinu. URL: https://civilna-zastita.gov.hr/UserDocsImages/CIVILNA%20ZA%C5%A0TITA/PDF_ZA%20WEB/IZVJ_PROTUMINSKO_DJELOVANJE_2021.pdf

операторами з розмінування³⁸: Армією Королівських збройних сил Камбоджі (RCAF)³⁹, Камбоджійським центром протимінної діяльності⁴⁰, Консультативною групою з питань мінування (MAG)⁴¹ і HALO Trust⁴².

Зараз працює 7 операторів з протимінної діяльності, з них: 2 урядових оператора, 1 національна неурядова організація та 5 іноземних неурядових організацій, що працюють по всьому світу, а саме:

Благодійна організація *HALO Trust*;

Norwegian People's Aid;

Японська служба протимінної діяльності (*The Certified Specific Non-Profit-Organization Japan Mine Action Service, JMAS*);

Консультативна група з питань мінування (MAG).

Перевірку дотримання операторами вимог національних стандартів CMAS здійснює Камбоджійський центр протимінної діяльності (далі – СМАС).

Відповідно до Стандарту протимінної діяльності Камбоджі «Акредитація організацій з розмінування та ліцензування діяльності (*Accreditation of demining organisations and licensing of operations*)⁴³» розрізняється акредитація та ліцензування певних видів діяльності (ліцензія на використання мінно-розшукових собак, ліцензія на експлуатацію механічного обладнання).

Акредитація для здійснення діяльності з розмінування в Камбоджі є першим кроком для проведення такої діяльності. Організація, що планує здійснювати діяльність з розмінування на території Камбоджі, має надати документи для підтвердження відповідності вимогам якості, що передбачені національними стандартами, у тому числі інформацію про фінансовий стан та джерела фінансування (підтримка з боку донора / донорів або інші джерела фінансування). Акредитація видається на термін не більше двох років.

Перед акредитацією організація повинна зареєструватися або укласти необхідні угоди з відповідними департаментами Королівського уряду Камбоджі. Міжнародні некомерційні організації мають підписати з Міністерством Меморандум про взаєморозуміння, камбоджійські неприбуткові організації повинні зареєструватися в Міністерстві внутрішніх справ, а комерційні організації повинні бути зареєстровані в Міністерстві торгівлі.

Акредитацію в СМАС можна здійснити одночасно з процесом реєстрації.

Усі заявки на акредитацію супроводжуються комплексною оцінкою. За її результатом проводиться оцінка на місці, щоб підтвердити відповідність практик управління та оперативних процедур, запропонованих організацією з розмінування у своїй заявці, принципам безпеки та ефективності. Під час оцінки на місці відбираються зразки документації та записів випадковим чином.

³⁸BASE DE CONNAISSANCE DE L'ACTION CONTRE LES MINES. URL: https://bibliomines.org/wp-content/uploads/Cambodia_ext_req_summary_fr.pdf

³⁹ National Centre for Peacekeeping Force, Mine, and ERW Clearance. URL: <https://npmec.mil.kh/aboutus>

⁴⁰ CMAC. URL: <https://cmac.gov.kh>

⁴¹ About MAG. URL: <https://www.maginternational.org/about-mag/>

⁴² HALO. URL: <https://www.halotrust.org/about-us/who-we-are/our-history>

⁴³ Cambodian Mine Action Standards. URL: https://firebasestorage.googleapis.com/v0/b/cmaa-b0275.appspot.com/o/news%2F2vbytd1657788578107Chapter%202022%20Accreditation_of_Demining_Organisation_and_Licensing_EN.pdf?alt=media&token=aad1623-2fb1-4b9e-bc90-5d12ab2d14b5

Некомерційні оператори не сплачують жодних комісій чи зборів за акредитацію та ліцензування. Для комерційних організацій розмір комісії за акредитацію складає 1 000 доларів США на 2 роки, починаючи з дати видачі.

Операції з розмінування у *Боснії і Герцеговині* можуть здійснювати кваліфіковані міжнародні та національні організації з розмінування, які акредитовані Центром з розмінування в Боснії і Герцеговині (далі – ВНМАС). Процедура регламентується Законом про розмінування у Боснії і Герцеговині⁴⁴ та Правилами акредитації організацій для здійснення протимінних дій у Боснії і Герцеговині⁴⁵, встановлених Комісією з розмінування у Боснії і Герцеговині.

Організації з розмінування зобов'язані здійснювати свою діяльність відповідно до правил та стандартів Боснії і Герцеговини. До акредитації допускаються лише юридичні особи, зареєстровані відповідно до законодавства Боснії і Герцеговини. Процедура акредитації починається з подання письмового запиту до ВНМАС і здійснюється у два етапи. Перший етап включає: оцінку поданої документації щодо відповідності законодавству та національним стандартам; оцінку підготовки персоналу; перевірку та оцінку якості повідомленого захисного та іншого обладнання (у тому числі шляхом тестування) і завершується рішенням про видачу тимчасової акредитації. Другий етап здійснюється під час тимчасової акредитації, і включає оцінку практичних навичок з розмінування. Організація з розмінування акредитується строком на 2 роки.

Заявка на поновлення акредитації може бути подана акредитованою організацією не раніше ніж за три місяці та не пізніше ніж за 30 днів до закінчення терміну дії акредитації. Акредитована організація, яка не подала в установлений термін заяву про продовження акредитації, втрачає право на продовження акредитації. В акті про акредитацію вказується вид акредитованої діяльності з розмінування. У разі, якщо організація хоче розширити свою діяльність з розмінування на інші види, вона звертається із заявою на доповнення до акредитації, яка розглядається за процедурою загальної акредитації.

Сапери отримують дозвіл на розмінування ВНМАС за результатом фахового іспиту.

Відповідно до Реєстру акредитованих організацій ВНМАС акредитовано 24 організації, з них: 17 неурядових організацій, 5 урядових і 2 іноземні організації.

Таким чином, у Хорватії, Камбоджі та Боснії і Герцеговині впроваджені моніторинг (контроль) за діяльністю операторів, що здійснюють розмінування, та процедура анулювання виданої акредитації за порушення вимог законодавства або стандартів розмінування.

⁴⁴ O DEMINIRANJU U BOSNI I HERCEGOVINI Utorak, 12. o`ujka 2002. Godine. URL: <http://www.fucz.gov.ba/download/25706>

⁴⁵ Pravilnika za akreditiranje organizacija za provedbu protuminskih akcija u Bosni i Hercegovini. Prečišćen tekst. URL: https://bhmac.org/?page_id=647&lang=bs

11. Чи існує десь практика презумпції відповідності національним стандартам, якщо іноземний оператор вже має міжнародну сертифікацію (від ООН, від інших іноземних держав із високими стандартами)?

Іноземні оператори держав-членів Європейського Союзу відповідно до статті 17 Закону Хорватії «Про протимінну діяльність»⁴⁶ мають отримати погодження Міністерства для проведення операцій з розмінування шляхом ручного виявлення мін, механічної підготовки поверхні та огляду території з мінно-розшуковими собаками на території Хорватії.

Необхідною умовою такого погодження є:

- наявність погодження на виконання відповідних завдань, виданого країною походження;
- реєстрація філії / відокремленого підрозділу на території Хорватії;
- відповідність умовам, визначеним Законом Хорватії «Про протимінну діяльність».

Серед необхідних умов, зокрема, знання мови для керівника чи відповідальної особи юридичної особи та / або фізичної особи-підприємця, філії та / або відокремленого підрозділу, що підтверджуються сертифікатом.

Відповідно до національного стандарту протимінної діяльності Камбоджі «Акредитація організацій з розмінування та ліцензування діяльності» (Accreditation of demining organisations and licensing of operations⁴⁷) перед акредитацією організації повинні зареєструватися або укласти необхідні угоди з відповідними департаментами Королівського уряду Камбоджі. Міжнародні некомерційні організації мають підписати з Міністерством закордонних справ Меморандум про взаєморозуміння. Разом з тим, такі угоди не надають права на здійснення діяльності з розмінування без акредитації.

Необхідність акредитації для іноземних організацій передбачено й Законом про розмінування у Боснії і Герцеговині⁴⁸. Проте, поза тендером допускаються до розмінування урядові і неурядові організації за результатом прямих переговорів, коли це обумовлено економічними причинами, причинами безпеки, захистом навколишнього середовища або здоров'я людини, терміновим розмінуванням певної території чи будівлі, або за бажанням донора або потенційного інвестора у будівництво інфраструктури.

12. Чи властива правовій системі України подібна презумпція (прийняття іноземних стандартів як таких, що відповідають українським, без додаткових перевірок), зокрема у рамках процесу євроінтеграції? Наприклад, у сферах санітарних та фітосанітарних, технічних стандартів.

⁴⁶ O Proglášenju Zakona O Protuminskom Djelovanju. Zagreb, 1. listopada 2015. URL: https://civilnazastita.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Razminiranje/zakon_o_protuminskom_djelovanju_2015.pdf

⁴⁷ Cambodian Mine Action Standards. URL: https://firebasestorage.googleapis.com/v0/b/cmaa-b0275.appspot.com/o/news%2F2vbytd1657788578107Chapter%20%20Accreditation_of_Demining_Organisation_and_Licensing_EN.pdf?alt=media&token=aaad1623-2fb1-4b9e-bc90-5d12ab2d14b5

⁴⁸ O DEMINIRANJU U BOSNI I HERCEGOVINI Utorak, 12. o`ujka 2002. Godine. URL: <http://www.fucz.gov.ba/download/25706>

У правовій системі України непоодинокі випадки прийняття міжнародних стандартів як національних. Зокрема, обов'язковість застосування міжнародних стандартів щодо санітарних чи фітосанітарних заходів передбачена Угодою про застосування санітарних і фітосанітарних заходів від 15 квітня 1994 року. Стандарти правила у сфері митних правил і процедур і обов'язкові міжнародні стандарти щодо тимчасового ввезення товарів визначені Міжнародною конвенцією про спрощення і гармонізацію митних процедур та Конвенцією про тимчасове ввезення.

За загальним правилом та відповідно до статті 17 Закону України «Про стандартизацію» у разі прийняття європейського стандарту як національного забезпечується ідентичність національного стандарту відповідному європейському стандарту. З дня набрання чинності національним стандартом, що є ідентичним європейському стандарту, повинен бути скасований національний стандарт, положення якого суперечать положенням відповідного національного стандарту, що є ідентичним європейському.

Крім того, національний орган зі стандартизації зобов'язаний приймати національні стандарти у сфері електронних комунікацій та радіочастотного спектра, що є ідентичні стандартам Європейського інституту телекомунікаційних стандартів та застосовуються для надання презумпції відповідності технічному регламенту радіообладнання, виключно шляхом перекладу державною мовою.

Проте, варто звернути увагу на вимоги до технічних регламентів та стандартів, визначених Угодою СОТ про технічні бар'єри в торгівлі від 15 квітня 1994 року. Так, у випадках, коли виникає потреба в технічних регламентах, а відповідні міжнародні стандарти вже існують або їхня розробка завершується, члени використовують їх або відповідні їх частини як основу для своїх технічних регламентів за винятком випадків, коли такі міжнародні стандарти або відповідні їх частини були б неефективним або неналежним засобом для досягнення поставлених законних цілей, наприклад через суттєві кліматичні або географічні фактори чи суттєві технологічні проблеми.

Висновок. Імплементацию Міжнародних стандартів протимінної діяльності IMAS здійснюють, у першу чергу, ті країни, які потребують міжнародної допомоги та підтримки в розмінуванні територій, вражених мінами внаслідок збройних конфліктів. Національні стандарти протимінної діяльності розробляються і затверджуються, як правило, Національним органом з питань протимінної діяльності, відповідальним за створення ефективного управління протимінною діяльністю в межах державних кордонів країни.

Стандарти IMAS не є стандартами Міжнародної організації зі стандартизації (ISO) і не встановлюють єдину систему критеріїв, яка б одна визначала стандарти і керівні принципи протимінної діяльності. Проте стандарти IMAS визначають систему орієнтирів, що можуть бути використані або адаптовані для використання в якості національного стандарту.

Стандарти IMAS є чинними стандартами для всіх операцій ООН з протимінної діяльності. До затвердження національних стандартів протимінної

діяльності стандарти IMAS фактично використовуються в якості національних стандартів.

Проаналізований зарубіжний досвід свідчить, що діяльність неурядових операторів з розмінування регламентується національними законами, правилами і національними стандартами протимінної діяльності або міжнародними угодами. Процедура акредитації операторів з розмінування включає: оцінку відповідності заявлених документів встановленому законодавству та національним стандартам протимінної діяльності та оцінку практичних навичок з розмінування. Як правило, встановлюються додаткові процедури: до оцінки відповідності персоналу; перевірки й оцінки якості захисного та іншого обладнання тощо. Обов'язковою умовою для акредитації є реєстрація в державі акредитації.

Зарубіжне законодавство не встановлює переваг для іноземних операторів, що мають успішний досвід протимінної діяльності в інших державах. Одночасно допуск міжнародних організацій до виконання програм з розмінування здійснюється відповідно до міжнародних договорів.

У системі права України застосування міжнародних стандартів у сфері розмінування здійснюється відповідно до міжнародних договорів або в силу закону.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений чи перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*